

Ministerul Educației Naționale
Inspectoratul Școlar Județean Satu Mare
Olimpiada Națională de Fizică
31 martie - 5 aprilie 2013

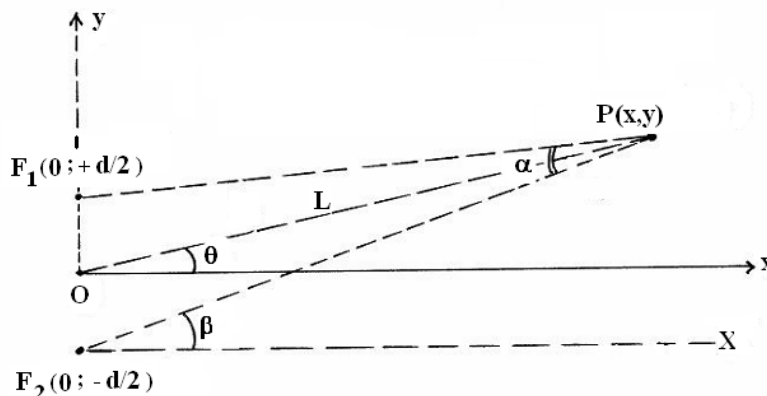
XII

Proba teoretică
Subiecte

Pagina 1 din 4

I. Feladat (10 pont) Young interferencia.

Adott az ábrán látható rendszer, ahol $F_1(0; +d/2)$ és $F_2(0; -d/2)$ két azonos, egy átlátszatlan ernyőn (melyet az ábrán nem tüntettünk fel) található Young típusú rés. Az ernyőt balról egy pontszerű, az Ox tengelyen (a tengely merőleges az F_1F_2 szakaszra és az O pont ennek a szakasznak a felezőpontja) található monokromatikus (ismert a λ hullámhossz) fényforrással világítjuk meg. Az xOy síkban található $P(x; y)$ pontban tanulmányozzuk a két réstől érkező fényhullám interferenciáját. A fény légüres térben terjed.

a) **Állapítsátok meg** azon $P(x; y)$ pontok mértani helyének egyenletét, amelyekre az (optikai) útkülönbség egy jól meghatározott értékkel rendelkezik, melynek értéke Δ .

b) **Számítsátok ki** az $y' = f(x')$ dimenzió nélküli függvény értékeit a $0 \leq x' \leq 1$ intervallumban ($\Delta x' = 0,2$ lépéssel) a $\Delta' = 0,1; 0,3; 0,5; 0,7; 0,9$ és $0,98$ értékekre, tudva hogy $x' = x/d$, $y' = y/d$, $\Delta' = \Delta/d$ és ábrázoljátok grafikusán a milliméterpapíron az $y' = f(x')$ függvényt.

c) Az OP távolságot L-el, és az OP iránya valamint az Ox tengely által bezárt szöget θ -val jelöljük. **Kapjátok meg** a " $d \sin \theta$ " mennyiség pontos összefüggését Δ , d és L függvényében.

d) Felhasználva a függvények sorbafejtésének következő alakját, $\sqrt{1+a} = 1 + a/2 - a^2/8 + \dots$ (csak $a \ll 1$ esetben érvényes), **kapjátok meg** a " $d \sin \theta$ " mennyiség megközelítő kifejezését, és állapítsátok meg, hogy az L távolság melyik értékeire igaz a következő állítás: „az (optikai) útkülönbség egyenlő $d \sin \theta$ -val”. Felhasználva a Δ' számértékeit a b) alpontból, tárgyaljátok, hogy az előbbieken idézőjelbe feltüntetett kijelentés az $L' = L/d$ adimenzionális távolság mely értékeire tekinthető helyesnek.

e) Ha az F_1PF_2 szöget α -val, és a PF_2X szöget β -val jelöljük, **fejezzétek ki** a Δ útkülönbséget α , β és d mennyiségek függvényében.

Javasolta:

Prof.univ.dr. Florea Uliu
Departamentul de Fizică, Universitatea din Craiova

1. Az 1, 2, valamint a 3-as tételeket különböző, titkosított lapra kell megoldani.
2. Egy adott tételben belül a diákok tetszőleges sorrendbe oldhatják meg az alpontokat.
3. A munkaidő 3 óra, a tétel kiosztásának pillanatától számítva.
4. A diákok használhatnak nem programozható számológépet.
5. Minden tételt 10-től 1-ig osztályoznak (1 pont hivatalból jár). Az összpontszám a tételek pontszámainak összege.

II. Feladat (10 pont)

Űrfelvonó

Az űrfelvonó megépítésének ötlete valósággá válhat ennek az évszázadnak a végéig. Tudóscsoportok terveket készítettek és stratégiákat javasoltak olyan technológiákra, melyek lehetővé teszik az űrfelvonó megépítését. A legtöbb terv elektromágneses jármű mozgatásán alapszik, amelyik egy, a Föld felszíne és a világűr között kifeszített „kábel” mentén mozognak. A „kábel” végére egy ellensúlyt, vagy esetleg egy, a világútból hozott aszteroidát tennének (1. ábra). Ezeknek a terveknek megfelelően az űrfelvonó tömegközéppontja CM a geostacionárius pályán kellene legyen.

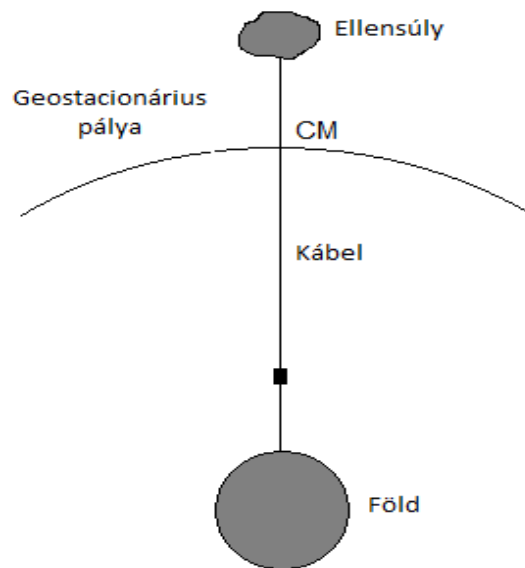
Ez a feladat azt javasolja, hogy egy egyszerű modellt készíts a javasolt szerkezet létrehozására, az űrfelvonó elkészítésének egyik tervéhez.

Feltételezzük, hogy az űrfelvonó az Egyenlítőn található, és az ő szerkezete, egy A állandó keresztmetszetű toronyból áll, valamint azt, hogy a torony anyagának állandó sűrűsége ρ . A torony csúcsához egy ellensúlyt erősítünk, úgy, hogy a torony nem hat semmilyen nyomóerővel a Föld felszínére, és a torony egyik végében sem hat feszítőerő (2. ábra). Feltételezd, hogy a Föld egy izolált égitest, és hanyagold el más égitestek gravitációs hatását, például a Holdét. Hasonlóan feltételezd, hogy a torony sem alakváltozást, sem meghajlítást nem szenved. Az 1. ábra és a 2. ábra nem készültek léptékben.

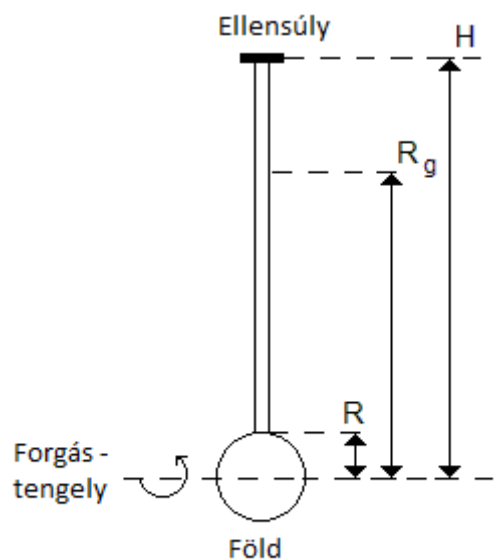
a. készítsd el a torony egy kis elemére ható erők erődiagramját, elem amelyik r távolságra található a Föld középpontjától.

b. Jelöld $\sigma(r)$ -el a torony egységnyi felületére ható feszültséget, ennek egy adott keresztmetszetében, amelyik r távolságra található a Föld középpontjától. Határozd meg a $\frac{d\sigma(r)}{dr}$ mennyiséget. Fejezd ki az eredményt a G az általános tömegvonzás egyetemes állandójának, a Föld M tömegének, az R_g a geostacionárius pálya sugarának, a Föld R sugarának, a torony ρ sűrűségének, és az r távolságnak a függvényében.

c. Határozd meg a Föld középpontjától a torony csúcsáig mért H magasság kifejezését, a Föld R sugarának és az

1. Ábra

1. Ábra

1. Az 1, 2, valamint a 3-as tételeket különböző, titkosított lapra kell megoldani.
2. Egy adott tételben belül a diákok tetszőleges sorrendbe oldhatják meg az alpontokat.
3. A munkaidő 3 óra, a tétel kiosztásának pillanatától számítva.
4. A diákok használhatnak nem programozható számológépet.
5. Minden tételt 10-től 1-ig osztályoznak (1 pont hivatalból jár). Az összpontszám a tételek pontszámainak összege.

Ministerul Educației Naționale
Inspectoratul Școlar Județean Satu Mare
Olimpiada Națională de Fizică
31 martie - 5 aprilie 2013

Proba teoretică
Subiecte

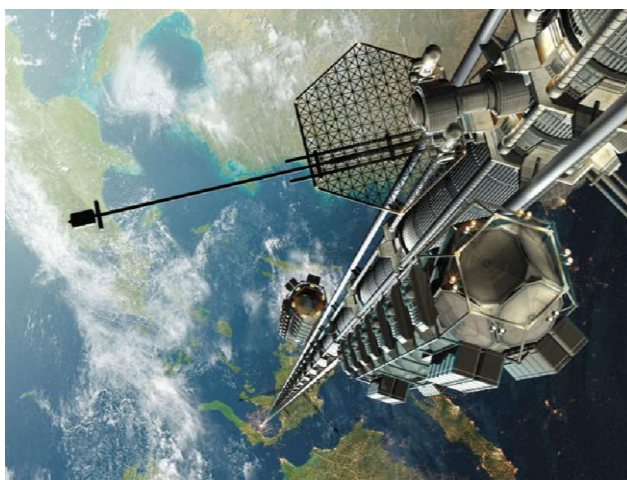
Pagina 3 din 4

R_g a geostacionarius pálya sugarának függvényében.

d. Feltételezve, hogy $R = 6370 \text{ km}$ és $R_g = 42300 \text{ km}$, számítsd ki a H távolságot.

e. Vázold a $\sigma = \sigma(r)$ függvény grafikus ábrázolását.

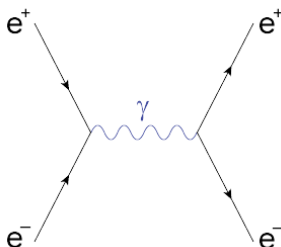
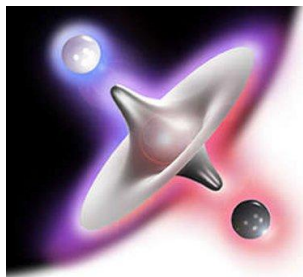
f. Állapítsd meg, hogy a Földön ($M = 5,98 \cdot 10^{24} \text{ kg}$) építhetünk-e egy ilyen tornyot acélból ($\rho_{\text{otel}} = 7,9 \cdot 10^3 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$, $\sigma_{\text{otel, rupere}} = 6,37 \text{ GPa}$) az űrfelvonó számára. Indokold a válaszod. Az általános tömegvonzás egyetemes állandója $G = 6,67 \cdot 10^{-11} \text{ m}^3 \cdot \text{kg}^{-1} \cdot \text{s}^{-2}$.

Ajánlotta:

Dr. Delia DAVIDESCU – Facultatea de Fizică – Universitatea București

III. Feladat (10 pont) A „részecske – antirészecske pár” kéltése és megsemmisítése.

1. Az 1, 2, valamint a 3-as tételeket különböző, titkosított lapra kell megoldani.
2. Egy adott tételben belül a diákok tetszőleges sorrendbe oldhatják meg az alpontokat.
3. A munkaidő 3 óra, a tétel kiosztásának pillanatától számítva.
4. A diákok használhatnak nem programozható számológépet.
5. Minden tételt 10-től 1-ig osztályoznak (1 pont hivatalból jár). Az összpontszám a tételek pontszámainak összege.

Ministerul Educației Naționale
Inspectoratul Școlar Județean Satu Mare
Olimpiada Națională de Fizică
31 martie - 5 aprilie 2013

Proba teoretică
Subiecte

Pagina 4 din 4

A. Az E_c mozgási energiájú pozitron mozgása során egy nyugalomban lévő elektronnal találkozik. A két részecske megsemmisítési folyamata során két foton keletkezik, melyeknek mozgásirányai θ_1 illetve θ_2 szöget zárnak be a pozitron mozgásirányával.

a) 1) *Állapítsátok meg* a két foton E_1 valamint E_2 energiái, és a fotonok mozgásiránya által bezárt θ szög közötti összefüggést. 2) *Határozzátok meg* a keletkezett fotonok energiáit, és *igazoljátok*, hogy a lehetséges, maximális és minimális értékek között találhatók. *Ismertek:* m_0 - az elektron nyugalmi tömege; c - a fény terjedési sebessége légüres térben.

B. A kozmikus sugarak tanulmányozása során azonosították a semleges, instabil, az elektron nyugalmi tömegénél sokkal nagyobb nyugalmi tömegű π^0 mezont. A π^0 mezon mozgása során történő lebomlása következtében két foton jön létre. Az egyik foton energiája $E_{\max}$, a lehetséges értékek közül a legnagyobb, a másiké pedig $E_{\min}$, lehetséges értékek közül a legkisebb.

b) 1) *Igazoljátok*, hogy a leírt jelenség megvalósulhat 2). *Határozzátok meg* a π^0 mezon v sebességét. Ismert a fény terjedési sebessége légüres térben, c .

C. Egy, a MAGAS ENERGIÁK LABORATÓRIUMÁBAN, egy monoenergetikus fotonnyaláb, nyugalomban lévő elektronokban gazdag közegen halad át. A LVR-ben (laboratórium VR) mindegyik foton energiája E_1 . A foton – elektron kölcsönhatásból keletkezhet egy “elektron – pozitron” pár, az alábbi elgondolás szerint: $\gamma + e^- \rightarrow (e^+ + e^-) + e^-$, ahol: γ – foton; e^- – elektron; e^+ – pozitron.

c) 1) *Bizonyítsátok be*, hogy ez a reakció csak akkor lehetséges, ha a foton energiája teljesíti az $E_1 \geq E_0$ feltételt, ahol az E_0 értékét meg kell határozni. *Tudjuk*, hogy a $\left(p^2 - \frac{E^2}{c^2}\right)$ mennyiség minden tehetetlenségi vonatkoztatási rendszerhez képest invariáns, ahol p – egy részecskerendszer összimпульzusa és E – a részecskerendszer összenergiája. *Ismertek:* m_0 az elektron nyugalmi tömege és c , a fény terjedési sebessége légüres térben. 2) *Bizonyítsátok be*, hogy egy fotonból, egy elektron – pozitron pár keletkezése az alábbi elgondolás szerint: $\gamma \rightarrow e^- + e^+$ nem lehetséges légüres térben, csak egy tetszőleges atommag terében, és csak akkor, ha a foton energiája teljesít egy feltételt. 3) Ha teljesülnek is ezek a feltételek, *bizonyítsátok be*, hogy nem határozható meg a keletkezett elektron és pozitron sebessége és a kilépési szögek sem.

Javasolta:

Prof. dr. Mihail Sandu

Liceul Tehnologic de Turism, Călimănești

Fordítótanárok:

Szász Ferenc – „M. Eminescu” Főgimnázium – Szatmárnémeti
Faluvégi Ervin Zoltán – „Silvania” Főgimnázium – Zilah

1. Az 1, 2, valamint a 3-as tételeket különböző, titkosított lapra kell megoldani.
2. Egy adott tételen belül a diákok tetszőleges sorrendbe oldhatják meg az alpontokat.
3. A munkaidő 3 óra, a tétel kiosztásának pillanatától számítva.
4. A diákok használhatnak nem programozható számológépet.
5. Minden tételt 10-től 1-ig osztályoznak (1 pont hivatalból jár). Az összpontszám a tételek pontszámainak összege.